

<https://>

УДК 027(1-87):025.2:821.161.2]”364”

Світлана Закірова,

кандидат історичних наук, доцент, завідувач відділу,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: zakirovasvtl@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5396-7210>

Web of Science Researcher ID: AAR-6405-2021

УКРАЇНСЬКА КНИГА ЗА КОРДОНОМ: ОНОВЛЕННЯ РОЛІ ТА ЗАВДАНЬ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ

Мільйони українських біженців від війни за межами нашої держави після 24 лютого 2022 р. істотно актуалізували розпочатий за ініціативи першої леді України О. Зеленської проєкт «Українська книжкова полицка», завдяки якому станом на листопад 2023 р. у 42 країнах світу створено мінібібліотеки, де налічується 45 тис. книжок. В умовах віддаленості від України для багатьох утікачів від війни засобом зв'язку з батьківщиною стала книга рідною мовою.

Метою праці є аналіз нових завдань і функцій української книги, що представлена за кордоном, для українських біженців та іноземних громадян, дослідження ролі книги як інструмента культурної дипломатії. Книги сприяють навчанню і вихованню дітей, формують українську самосвідомість та ідентичність, сприяють психологічному розвантаженню й подоланню стресового стану в умовах вимушеної міграції. Українські книги виконують функцію репрезентації та адвокації України у світі.

Ключові слова: книга, українські біженці від війни, «Українська книжкова полицка», бібліотека, Україна.

Широкомасштабне вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 р. спричинило найбільш масштабну за всю історію нашої держави хвилю вимушеного переміщення громадян від війни. Міграційна криза вимушених переселенців охопила не тільки Україну, а й весь європейський континент, і світ загалом. Станом на 7 листопада 2023 р., за даними УВКБ ООН, у світі зареєстровано 6 242 200 українських біженців, з яких 5 850 100 українців зареєстровано для тимчасового захисту або аналогічних національних

статусів захисту у Європі, 392 100 українців – поза межами Європи [1]. Утім це не найбільші показники зовнішньої міграції українських утікачів від війни. Найбільші масштаби виїзду українців за кордон відмічалися наприкінці 2022 – на початку 2023 р. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Д. Лубінець повідомляв, що станом на 1 грудня 2022 р. у національних програмах європейських країн 7,7 млн українських біженців зареєстровано як отримувачі тимчасового захисту. Усього після 24 лютого 2022 р. з України до сусідніх країн виїхало понад 14,5 млн осіб, як мінімум 11,7 млн з них в'їхало до країн Євросоюзу [2].

Проблеми українських утікачів від війни за останній рік перейшли у фокус уваги багатьох українських і зарубіжних науковців. Питання особливостей адаптації українців до умов життя в новому середовищі, організації процесу навчання українських дітей і працевлаштування дорослих, діяльності з гуманітарної підтримки розглядають у своїх працях Ю. Косякова, Х. Брюкер, К. Гацкова, С. Шванхойзер, А. Хагелунд, Д. Белов, Р. Левін, Г. Яценко, М. Якимчук, В. Самороков, Д. Гусак, А. Шевель, Ю. Максименко, О. Морозова-Йоханнесен, Л. Шелестова та ін.

Грунтовне дослідження осередків української книги поза межами України «Ukrainian Bookshelves Worldwide» у жовтні 2022 – січні 2023 р. провели громадські організації «Читомо» та «Український літературний центр». Проєкт спрямовано на висвітлення та аналіз ініціатив, які працюють над поширенням української книги для українських біженців за кордоном в умовах війни, щоб допомогти українським дітям-біженцям і їхнім батькам відчувати зв'язок із втраченими домівками та далекою батьківщиною [3, с. 3].

Державну політику збереження національної ідентичності закордонних українців простежує Л. Мазука [4]. І. Ящук аналізує важливість підтримки інтересу до читання в новому інформаційному середовищі [5]. Питання читання як життєвої стратегії навчання в сучасних умовах розглядає Н. Бондаренко [6].

Утім значення книги рідною мовою в житті українських біженців, а також трансформація завдань і функцій української книги за кордоном поки не стали предметом комплексного дослідження. Тож **метою статті** є аналіз нових завдань і функцій української книги, що представлена за кордоном для українських біженців та іноземних громадян, дослідження ролі книги як інструмента культурної дипломатії, репрезентація можливостей адвокації України через книжковий світ.

В умовах віддаленості від України для багатьох утікачів від війни засобом духовного й певним чином фізичного зв'язку з батьківщиною стала книга рідною мовою. За обставин вимушеної міграції відчули потребу

в читанні українською мовою навіть ті громадяни України, які до широко-масштабного нападу Росії на Україну не мали такої звички. Як пояснює Л. Мазука, за кордоном зростає кількість тих, хто не є етнічними українцями, але натомість мають походження з України та ідентифікують себе як українців. Відбувається перехід від вузького розуміння національної ідентичності як суто «етнічної» до більш повного – як «національно-громадянської» [4, с. 166]. Саме книги рідною мовою посилюють самоідентифікацію читача як українця, створюють можливість відчувати себе «вдома» далеко за межами України.

Варто зазначити, що українські переселенці стикнулися з малою обізнаністю мешканців інших країн з історією, життям і проблемами нашої країни до подій 24 лютого 2022 р. У деяких випадках їхні уявлення взагалі далекі від реальності. Наші громадяни, які стали вимушеними біженцями від війни, стали певною мірою представниками народної дипломатії, оскільки уособлювали в собі український народ, його історію та традиції. М. Кушнарьова акцентує, що образ України в очах сучасних іноземців було великою мірою сформовано радянською пропагандою, який здебільшого складався лише з окремих елементів народної культури. Тому українці, свідомо чи ні, долучилися до вирішення завдань української культурної дипломатії на сучасному етапі: знайомство з Україною тих, хто її ще не знає; заміна неадекватного іміджу України оновленим різнобічним у свідомості тих, хто вже Україну знає; деконструкція міфу про «абсолютну велич російської культури» [7, с. 39].

Можливість поринути в українську культуру поза межами своєї держави пропонують нашим громадянам різні заклади культури й публічні установи. Ще до початку повномасштабного російського вторгнення в Україну за ініціативи першої леді України О. Зеленської спільно з Міністерством закордонних справ, Міністерством культури та інформаційної політики, Українським інститутом книги та посольствами України було започатковано проєкт «Українська книжкова полицка», що передбачав поширення української літератури в оригіналі та перекладах у провідних бібліотеках світу. Натомість після 24 лютого 2022 р. мільйони українських біженців від війни за межами нашої держави істотно актуалізували важливість цього проєкту.

До збирання та передавання українських книг бібліотекам й українським осередкам у різних куточках світу додатково долучилися державні установи, органи місцевого самоврядування, наукові спільноти, волонтерські та громадські рухи, приватні особи. Завдяки активним діям усіх небайдужих і зацікавлених сторін у створенні осередків української книги у вересні 2022 р. книжкові ініціативи існували вже у 18 країнах світу: Австрія,

Туреччина, Литва, Словаччина, Швеція, Чехія, Франція, Нідерланди, Греція, Латвія, Фінляндія, Йорданія, Хорватія, Ліван, Японія, Бельгія, Албанія, Іспанія. Причому 85,7% українських книжкових полиць було створено після 24 лютого 2022 р., і лише 14,3% існувало до повномасштабного вторгнення Росії на територію України [3, с. 7]. Переважна більшість українських книжкових ініціатив (72,7%) існує при бібліотеках; інші створено при громадських, благодійних організаціях, фондах, спілках, освітніх закладах і просторах, інформаційних центрах для біженців та переміщених людей, посольствах, видавничих домах, книгарнях і закладах культури. Загалом станом на листопад 2023 р. уже в 42 країнах світу створено 180 українських полиць, де налічується 45 тис. книжок [14, с. 8]. Як підкреслила перша леді України О. Зеленська, «зараз важливо, щоб усюди, де є українці, з'являлася й українська книга – як місточок між рідним домом і тимчасовим. Як свідчення для іноземців: попри війну ми дбаємо про культуру, бо це для нас – базова потреба. І тим паче – про збереження мови й коріння, від якого нас хочуть відірвати російські загарбники» [8].

Найгостріше проблему відсутності книжок рідною мовою відчули діти, які разом з іншими членами родини стали вимушеними втікачами від війни в Україні. Бо читання для дітей – це не стільки дозвілля, скільки важлива складова загального розвитку та обов'язкова частина процесу навчання. Якщо врахувати, що майже половина з усіх українських біженців за кордоном це неповнолітні, то представлення української книги за кордоном і доступ до неї українських біженців від війни отримує особливу вагу й значущість.

Враховуючи важливість присутності в житті дітей, які разом з батьками змушені були тікати від війни, української книги, ініціатори створення книжкових полиць за кордоном особливо звертають увагу на формування фондів дитячої літератури. Сорок п'ять відсотків власників мінібібліотек зазначають, що їхня книжкова полиця розрахована на дитячу аудиторію, 27% книжкових полиць спрямовано на задоволення потреб дорослої аудиторії, 16% – підлітків, 12% – на людей похилого віку [3, с. 19]. Такий розподіл представленого контенту фондів мінібібліотек практично повністю відповідає загальним статистичним відомостям про віковий склад українських втікачів від війни.

Так, за даними опитування організації «Центр економічної стратегії», близько половини всіх українських біженців (52%), станом на листопад 2022 р., становили діти. Близько 14% від усіх біженців – це діти до 5 років, приблизно стільки ж дітей 6–9 років та 10–13 років. Деяко менше дітей 14–17 років – близько 10%. Серед дорослих переважно більшість становили

жінки (83,4%), а біженці віком старше 50 років становлять приблизно 8% [9, с. 16]. Аналізуючи відомості різних хвиль опитування, дослідники констатували, що основні демографічні показники українських біженців за кордоном з листопада 2022 по травень 2023 р. практично не змінилися [9, с. 22].

На важливість читання українською мовою для процесу виховання та навчання дітей звертали увагу ще класики української педагогічної науки. Так, видатний суспільно-політичний діяч, учений і публіцист М. Драгоманов вважав, що мова не тільки відіграє важливу роль при безпосередньому початковому навчанні читання; мова, відбиваючи життя й побут народу, сама по собі виступає засобом освіти. Осмислене читання тексту рідною мовою, на думку вченого, сприяє розвитку уяви учня, глибини та самостійності мислення, а від цього значною мірою залежить його естетичний, моральний і духовний розвиток [10, с. 15].

На істотному впливі читання для формування всесторонньо розвинутої особистості та загального розвитку дитини акцентував видатний педагог В. Сухомлинський. Він вважав, що розум і душа дитини мають постійно працювати в діалозі з книгою: чим більше учень міркує над книжкою, чим дужче зринає в його душі почуття захоплення, пробудження книжкою, тим легше йому вчитися [11, с. 101].

Розуміння значення читання для сучасної дитини, особливо в умовах вимушеної еміграції, спонукає до створення умов для захоплення дітей до читання, їх знайомства з новинками й цікавостями світу української книги. Дослідники констатують, що 76,6% організаторів книжкових осередків додатково проводять різноманітні заходи для українських біженців і переміщених осіб, 62% яких орієнтовано саме на дитячу аудиторію [3, с. 22]. Звичка до читання в дитячому віці формує в людини вміння чітко й точно передавати авторський текст, сприяє вмінню аргументовано висловлювати власні думки. Одним з наслідків і водночас стимулів для читання є розвиток інтересу до книги в цілому, не тільки й не стільки до навчальних текстів та посібників, скільки до широкого загалу різноманітної за жанрами літератури. Захоплення дорослої людини світом літератури є наслідком систематичного процесу читання в дитинстві.

Традиційні завдання книги – розвиток і виховання освіченої людини, зростання її духовного та інтелектуального рівня – в умовах вимушеної віддаленості дітей від своєї батьківщини отримують додаткового забарвлення. За таких обставин читання це не тільки про те, як стати «доброю» людиною, розібратися в собі, а й про самосвідомість, збереження ідентичності, мови, культури свого народу, про історію та самобутність «своєї»

України (у сенсі етнокультурної ідентичності національної спільноти). Адже навіть перебуваючи в іншій країні, важливо, щоб українські діти відчували свою національну ідентичність, свою причетність до Української держави, не просто знали свою країну, а й пишалися нею.

Українською звичкою до читання виглядає в сучасному світі загалом, коли більшість інформації не тільки діти, а й дорослі отримують у техно-візуалізованому вигляді: СМС, смайл-повідомлення, інфографіка, стрічка новин у месенджерах, блоги в інтернеті тощо. Натомість сучасні фахівці наголошують на необхідності читання саме книг, а не скорочених текстів, коментарів та інформаційних повідомлень. Так, американський експерт із саморозвитку Ж. Корм'єр виокремила чотири безсумнівні переваги читання книг: а) з'являється натхнення; читання книг стимулює розумову діяльність людини, покращує пам'ять і підвищує творчий потенціал; книжка може надихнути на створення нових проєктів, ідей, на подорожі або отримання будь-якого іншого цінного досвіду; б) підвищується впевненість у собі; читання допомагає розширити словниковий запас і межі інтелекту; відчуваючи себе більш обізнаною в різних питаннях, людина стає більш впевненою у своїх силах і підготовленою до будь-яких життєвих викликів; в) розвивається розуміння чужих точок зору; люди, які часто читають, як правило, більш чутливі, ніж ті, хто цього не робить; читання книг розвиває соціальні навички та здатність до емпатії; занурюючись у незнайомі ситуації й знайомлячись із різними персонажами на сторінках книг, людина розширює рамки власних поглядів і починає краще розуміти інших людей; г) зменшується стрес; читання – це своєрідна форма релаксації; книга здатна одночасно і активізувати мислення, і розслабити, відволікти від проблем; читання книг справді бореться зі стресом та поганим настроєм [5, с. 205–206].

Останній аспект, що його виділяє Ж. Корм'єр, виявляється особливо актуальним для українських біженців – дорослих і, тим більше, дітей. Відтак варто виділити ще одне важливе завдання, яке можуть виконувати книжки в середовищі українських утікачів від війни, – відволікання від тяжких спогадів, сприяння подоланню ситуації постійного стресу, психологічне розвантаження та покращення емоційного стану життя.

Психологи, які працюють з українськими біженцями за кордоном, вважають читання дієвим способом самопомоги на рівні з медитацією. Через те що більшість українців, де б вони не перебували територіально, постійно занурені у відстеження новин, їхня психіка істотно перевантажена. Читання художньої літератури, під час якого відбувається спостереження за подіями та життям героїв книги, «залучення» до вирішення

їхніх справ, співчуття переживанням персонажів і радість від успіхів, дає змогу відволікти психіку людини від думок про поточні проблеми. Такий спосіб тимчасового відволікання уваги від подій російського вторгнення в Україну та стану вимушеної міграції є доволі дієвим засобом психологічного розвантаження біженців.

На користь читання книги як засобу подолання психологічного перевантаження людини свідчать і результати проведеного науковцями Ліверпульського університету Сполученого Королівства дослідження. Вони констатували вагому роль читання й колективного обговорення прочитаного як ефективного складника когнітивно-поведінкової терапії в лікуванні хронічного болю, тривожних станів, депресії, психічних розладів зі спотвореним сприйманням дійсності. Читання виявилось помічним лікувальним засобом завдяки упозитивненню думок, відповідній зміні способу мислення й поведінки людей, набуттю здатності керувати емоціями та притуплювати біль через згадування приємних моментів з попереднього життя, пасивне сприймання іншого досвіду під час обговорення книг [6, с. 5].

Підтвердженням висновків щодо ролі книги як певного елемента антистресової терапії є той факт, що серед найпопулярніших заходів, що проводяться при українських книжкових полицках у різних країнах світу, організатори виділяють колективні читання, презентації книжок, спільні обговорення, поетичні вечори, зустрічі з авторами, літературно-музичні вечори, книжкові клуби, літературні дискусії тощо. Зокрема, у книгарні «Артфорум» у м. Братислава (Словаччина) після 24 лютого 2022 р. почали проводити літературні читання дитячих книжок українських видавців. Читання проводилися не тільки для українських, а й для словацьких дітей, щоб заохотити їх познайомитися, прийняти та подружитися з українцями, які раптово з'явилися у їхніх школах, поговорити з ними про війну, Україну, її історію [12].

Українсько-данський молодіжний дім разом з Асоціацією читачів Læseforeningen протягом червня 2022 р. проводили спільні читання для українців та українок у Копенгагені (Данія). Щотижня під час зустрічі учасники читали уривки з романів, оповідання і вірші з усього світу, а потім ділилися думками та почуттями. Хоча дискусії ґрунтуються на літературі, спільне читання, на думку організаторів, є чудовим способом налагодити вимушеним переселенцям зв'язок з іншими та стати частиною місцевої громади [13].

Представлення української книги в громадських просторах та активні заходи, які проводять тут українці і для українців, водночас перетворюють їх на осередки української культури поза межами нашої держави. За таких

умов перед українською книгою постає й інше вкрай важливе завдання – презентувати Україну в різних державах світу, представляти її культурний продукт, літературною мовою розповідати про минуле та сучасність України, доносити до іноземців біль і жахіття війни, яку принесла Росія в Україну [14, с. 5]. Завдяки мужності та героїзму українського народу й наших сил оборони, які відстоюють незалежність України у війні проти російського агресора, після 24 лютого 2022 р. у світі зросло зацікавлення Україною. Відповіддю на це стала активна популяризація України при українських мінібібліотеках, благодійних організаціях, мистецьких центрах у різних державах світу. Тут відбуваються українські вечори, читають історичні лекції, розповідають про становлення державності в Україні, презентують українське мистецтво, поширюють уявлення про українські культуру й традиції. Книжки стають важливим інструментом вибудови процесу суспільної комунікації з інституціями та громадянами інших країн, дають змогу донести українські ідеї, меседжі, ідеали.

У 2023 р. громадською організацією «Культурний капітал», Міжнародною літературною корпорацією «Meridian Czernowitz» упроваджувався проєкт «Посилення звучання українських голосів у Західній Європі», орієнтований на створення міжнародної культурної мережі для підвищення обізнаності населення Німеччини, Австрії та Швейцарії про Україну і її боротьбу під час повномасштабного російського вторгнення. Інструментом, за допомогою якого іноземці змогли відкрити для себе реальну картину подій в Україні, стала сучасна українська література, адже в рамках проєкту було презентовано 21 культурну подію з українськими письменниками для закордонної аудиторії, розповсюджено найновіше видання про війну – антологію «Воєнний стан», проведено різноманітні зустрічі [15].

У Японії, де на сьогодні перебуває понад 4 тис. українців, більшу половину з яких змусила покинути власний дім військова агресія Росії проти України, з ініціативи українки Д. Мураками та благодійної організації «УМСА» створено дві мінібібліотеки у двох центрах підтримки українців. Тут постійно проводяться різні заходи для того, аби познайомити українців з японською культурою та, навпаки, японців з українською культурою. Відбуваються спільні читання, зустрічі, уроки ікебани та каліграфії, відвідування буддійських храмів з медитаціями, чайні церемонії, запрошення в музеї, на концерти. Д. Мураками мріє зробити українську мінібібліотеку українським будинком, серцем української культури у Японії [16].

До презентації й адвокації України у світі активно долучилися також національні бібліотеки європейських держав. У діяльності Національної бібліотеки Литви ім. М. Мажвідаса приділяють велику увагу представленню

культурної спадщини та літературним досягненням в Україні, намагаються відобразити драматичну сучасну ситуацію в країні, тим самим сприяючи популяризації імені та справ України. Бібліотека значно збільшила фонд книжок і видань українською мовою, співпрацює з українцями, розвиває спільні проекти, такі як кінопокази, виставки, презентації книжок, відвідування бібліотеки українськими дітьми [17].

В опитуванні щодо підтримки європейськими національними бібліотеками українських бібліотек та української культурної спадщини, яке проводила Конференція європейських національних бібліотекарів (CENL) у 2023 р., зазначається, що майже третина національних бібліотек, залучених до CENL, узяла участь в існуючих ініціативах або власних проєктах підтримки України: тематичні сесії, дні української культури, семінар «Україна на фронті дезінформації», вебінари, організація візитів українських колег та інших українських гостей із сфери культури, урочисте відкриття Центру української книги при національній бібліотеці, заходи про окремі аспекти української культури, конференції щодо війни в Україні [18]. Загалом діяльність національних, державних, публічних і приватних бібліотек у різних країнах світу щодо підтримки України в боротьбі проти російської агресії виходить далеко за межі представленого аспекту. Утім різнобічна підтримка світовою бібліотечною спільнотою України, презентація та адвокація нашої держави потребує спеціального вивчення й аналізу, що може стати перспективним напрямом подальших наукових досліджень.

Отже, світ української книги за кордоном істотно актуалізувався через широкомасштабне вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р. Книги українською мовою виконують ряд дуже важливих завдань для наших співгромадян, що через війну вимушені були покинути батьківщину.

Зважаючи на те що майже половину українських біженців за кордоном становлять неповнолітні, особлива увага приділяється створенню фондів дитячої літератури. Традиційні завдання книги для розвитку і виховання дітей посилилися усвідомленою необхідністю формування самоідентифікації, збереження української ідентичності й самобутності. Для українських біженців за кордоном книги виявилися дієвим засобом подолання стресового стану в умовах вимушеної міграції, відволікання від тяжких спогадів, створили умови для психологічного розвантаження та покращення емоційного стану життя.

Українська книга стала важливим засобом процесу суспільної комунікації з інституціями й громадянами інших країн, підтримки нашої держави. Книги виконують функцію адвокації України у світі. Літературною мовою вони розповідають іноземцям про Україну, допомагають популяризувати

нашу історію, презентують українську культуру, поширюють проукраїнські меседжі в інформаційному просторі. Українська книга, у якій зашифровано український культурний код і наші ідеали, традиції, національну ідентичність, стала могутнім інструментом сучасної культурної дипломатії нашої держави.

Список бібліографічних посилань

1. Refugees from Ukraine recorded across Europe. *UNHCR*. 2023. 7 November. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
2. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Д. Лубінець. *Facebook*. 2022. 1 груд. URL: <https://www.facebook.com/dmytro.lubinets/posts/pfbid02CMhmX1Gwv7xmGtFkwgjjJ5yKmr14Zk4hfxHvyt5sBQV8LT4793R6pKY5FTxpJEqLl>
3. Ukrainian Bookshelves Worldwide. Аналітичний звіт. *Читомо*. 2023. Лют. URL: https://chytomo.com/wp-content/uploads/2023/02/UBW_Survey_Analysis-2023-1.pdf
4. Мазука Л. Модифікація державної політики збереження національної ідентичності закордонних українців. *Політ. дослідження*. 2022. № 2 (4). С. 160–179. <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2022-2-9>
5. Ящук І. Підтримка інтересу до читання в новому інформаційному середовищі. *Філол. дискурс*. 2017. Вип. 6. С. 199–211.
6. Бондаренко Н. «Читання як життєва стратегія»: реалізація державної політики книгочитання-2032 у підручникотворенні. *Проблеми сучас. підруч.* 2023. № 30. С. 19–31. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2023-30-19-31>
7. Кушнарєва М. Українська культурна дипломатія під час війни: досвід, проблеми, перспективи. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 67. С. 35–53. <https://doi.org/10.15407/np.67.035>
8. «Українська книжкова полицка» відкрилася вже у 18 країнах. *Офіц. інтернет-представництво Президента України*. 2022. 10 верес. URL: <https://www.president.gov.ua/news/ukrayinska-knizhkova-polichka-vidkrilasya-vzhe-u-18-krayinah-77629>
9. Біженці з України: хто вони, скільки їх та як їх повернути? Фінальний звіт. Аналітична записка. *Центр екон. стратегії*. 2023. URL: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/bizhenczi-z-ukra%D1%97ni.-finalnij-zvit.pdf>
10. Піддужна Г., Марущак О. Становлення та розвиток методики читання в українській початковій школі (XIX – середина XX ст.). *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 66. Т. 1. С. 13–19. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.66-1.3>

11. Родюк Н., Голюк О. Особливості методичних аспектів у формуванні читацької культури учнів початкової школи за допомогою інноваційних технологій. *Інновац. педагогіка. Теорія та методика навчання (з галузей знань)*. 2020. Вип. 25. Т. 1. С. 100–103. <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/25-1.18>
12. Горбань М. «Прийшли діти з України»: книжки для маленьких біженців у Словаччині та Чехії. *Радіо Свобода*. 2023. 15.05. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/czechiia-slovachchyna-bizhentsi-dity-knyzhky/32412067.html>
13. Спільні читання для українців та українок в Копенгагені. *Українсько-данський молодіжний дім*. 2022. URL: <https://ua.theyouthhouse.org/podija/spilni-chitannja-dlja-ukrajinciv-ta-ukrajinek-v-kopengageni>
14. Закірова С. «Українські книжкові полицки» – українцям про дім та іноземцям про Україну. *Громад. думка про правотворення*. 2023. № 20. С. 4–9. URL: https://nbuviar.gov.ua/images/informaciyini_vidanya/grom_dumka/Gromadska_dumka_2023_20.pdf
15. Посилення звучання українських голосів в Європі. *MERIDIAN CZERNOWITZ*: Міжнар. літ. корпорація. 2023. URL: <https://www.meridiancz.com/posylennia-zvuchannia-ukrainskykh-holosiv-v-yevropi>
16. Дарія Мураками про українську бібліотеку в Японії. *Благодійний фонд «Бібліотечна країна»*. 2023. 05.10. URL: <https://livelibrary.com.ua/news/ukrainian-library-in-tokio>
17. Lithuanian and Ukrainian Libraries Forum – shared experiences, community, and discussion. *CENL (The Conference of European National Librarians)*. 2023. 28 June. URL: <https://www.cenl.org/lithuanian-and-ukrainian-libraries-forum-shared-experiences-community-and-discussion>
18. Results of the Survey on European national libraries' support for Ukrainian libraries and Ukrainian cultural heritage. *CENL (The Conference of European National Librarians)*. 2023. September. URL: https://www.cenl.org/wp-content/uploads/2023/09/Umfrage_Ukrainehilfe_Auswertung_v0.1_20230907.pdf

References

1. Refugees from Ukraine recorded across Europe. (2023, November 7). *UNHCR*. Retrieved from <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
2. Uповnovazhenyi Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny Dmytro Lubinets [Ukrainian Parliament Commissioner for Human Rights Dmytro Lubinets]. (2022, December 1). *Facebook* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://>

www.facebook.com/dmytro.lubinetz/posts/pfbid02CMhmX1Gwv7xmGtFkwgjjJ5yKmr14Zk4hfxHvyt5sBQV8LT4793R6pKY5FTxpJEqLl

3. Ukrainian Bookshelves Worldwide. Analytychnyi zvit. (2023, February). *Chytomo* [in Ukrainian]. Retrieved from https://chytomo.com/wp-content/uploads/2023/02/UBW_Survey_Analysis-2023-1.pdf

4. Mazuka, L. (2022). Modyfikatsiia derzhavnoi polityky zberezhennia natsionalnoi identychnosti zakordonnykh ukraintsiiv [Modification of the state policy of preserving the national identity of Ukrainians abroad]. *Politychni doslidzhennia – Political Studies*, 2(4), 160-179 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.53317/2786-4774-2022-2-9>

5. Yashchuk, I. (2017). Pidtrymka interesu do chytannia v novomu informatsiinomu seredovyshchi [Support for Reading Interest in the New Information Environment]. *Filolohichnyi dyskurs – Philological Discourse*, 6, 199-211 [in Ukrainian].

6. Bondarenko, N. (2023). “Chytannia yak zhyttieva stratehiia”: realizatsiia derzhavnoi polityky knyhochytannia-2032 u pidruchnykotvorenni [“Reading as a life strategy”: implementation of the state policy on book reading-2032 in the process of creating textbooks]. *Problemy suchasnoho pidruchnyka – Problems of the Modern Textbook*, 30, 19-31 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2023-30-19-31>

7. Kushnareva, M. (2023). Ukrainska kulturna dyplomatiia pid chas viiny: dosvid, problemy, perspektyvy [Ukrainian cultural diplomacy during the war time: experience, issues, prospects]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 67, 35-53 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.15407/np.67.035>

8. “Ukrainska knyzhkova polychka” vidkrylasia v zhe u 18 krainakh [Ukrainian Bookshelf has opened in 18 countries]. (2022, September 10). *Ofitsiine internet-predstavnytstvo Prezydenta Ukrainy – Official Online Representation of the President of Ukraine* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://www.president.gov.ua/news/ukrayinska-knyzhkova-polichka-vidkrylasia-vzhe-u-18-krayinah-77629>

9. Bizhentsi z Ukrainy: khto vony, skilky yikh ta yak yikh povernuty? Finalnyi zvit. Analytychna zapyska [Refugees from Ukraine: who are they, how many of them, and how to get them back? Final report. Analytical note]. (2023). *Tsentr ekonomichnoi stratehii – Center for Economic Strategy* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2023/09/bizhenczi-z-ukra%D1%97ni.-finalnij-zvit.pdf>

10. Pidluzhna, H., Marushchak, O. (2019). Stanovlennia ta rozvytok metodyky chytannia v ukrainskii pochatkovii shkoli (XIX – seredyna XX stolittia) [The formation and development of reading methodology in Ukrainian elementary

school (19th – mid 20th century)]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of Creative Personality Formation in Higher and Secondary Schools*, 66(1), 13-19 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.66-1.3>

11. Rodiuk, N., Holiuk, O. (2020). Osoblyvosti metodychnykh aspektiv u formuvanni chytatskoi kultury uchniv pochatkovoї shkoly za dopomohoїu innovatsiinykh tekhnolohii [Features of methodical aspects of junior schoolchildren’s reading culture formation through innovative technologies]. *Innovatsiina pedahohika. Teoriia ta metodyka navchannia (z haluzei znan) – Innovative Pedagogy. Theory and Teaching Methods (in the fields of knowledge)*, 25(1), 100-103 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/25-1.18>

12. Horban, M. (2023). “Pryishly dity z Ukrainy”: knyzhky dlia malenykykh bizhentsiv u Slovachchyni ta Chekhii [“Children have come from Ukraine”: books for young refugees in Slovakia and the Czech Republic]. *Radio Svoboda – Radio Freedom*. May 15 [in Ukrainian]. Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/czechiiia-slovachchyna-bizhentsi-dity-knyzhky/32412067.html>

13. Spilni chytannia dlia ukraintsiv ta ukrainok v Kopenhaheni [Joint readings for Ukrainian men and women in Copenhagen]. (2022). *Ukrainsko-danskyi molodizhnyi dim – Ukrainian-Danish Youth House* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://ua.theyouthhouse.org/podija/spilni-chitannja-dlja-ukrajinciv-ta-ukrajinek-v-kopengageni>

14. Zakirova, S. (2023). “Ukrainski knyzhkovi polychky” – ukraintsiam pro dim ta inozentsiam pro Ukrainy [“Ukrainian Bookshelves” – for Ukrainians about home and for foreigners about Ukraine]. *Hromadska dumka pro pravotvorennia – Public Opinion on Law-Making*, 20, 4-9 [in Ukrainian]. Retrieved from https://nbuviap.gov.ua/images/informaciyni_vidanya/grom_dumka/Gromadska_dumka_2023_20.pdf

15. Posylennia zvuchannia ukrainskykh holosiv v Yevropi [Strengthening the sound of Ukrainian voices in Europe]. (2023). *MERIDIAN CZERNOWITZ: Mizhnarodna literaturna korporatsiia – MERIDIAN CZERNOWITZ: International Literary Corporation* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://www.meridiancz.com/posylennia-zvuchannia-ukrainskykh-holosiv-v-yevropi>

16. Dariia Murakami pro ukrainsku biblioteku v Yaponi [Daria Murakami on the Ukrainian library in Japan]. (2023, October 5). *Blahodiinyi fond “Bibliotekna kraina” – Charitable Foundation “Library Country”* [in Ukrainian]. Retrieved from <https://livelibrary.com.ua/news/ukrainian-library-in-tokio>

17. Lithuanian and Ukrainian Libraries Forum – shared experiences, community, and discussion. *CENL (The Conference of European National*

Librarians). 2023. June 28. Retrieved from <https://www.cenl.org/lithuanian-and-ukrainian-libraries-forum-shared-experiences-community-and-discussion>

18. Results of the Survey on European national libraries' support for Ukrainian libraries and Ukrainian cultural heritage. *CENL (The Conference of European National Librarians)*. 2023. September. Retrieved from https://www.cenl.org/wp-content/uploads/2023/09/Umfrage_Ukrainehilfe_Auswertung_v0.1_20230907.pdf

Стаття надійшла до редакції 07.11.2023.

Svitlana Zakirova,

PhD (History), Associate Professor, Head of Department,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

3 Holosiivskiy Ave., Kyiv 03039, Ukraine

e-mail: zakirovasvtl@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5396-7210>

Web of Science Researcher ID: AAR-6405-2021

Ukrainian Book Abroad: Updating of Role and Tasks in the Context of Full-Scale Russian Invasion in Ukraine

Russia's large-scale invasion of Ukraine on February 24, 2022 caused the largest wave of forced displacement of citizens from the war in the entire history of our country. Active popularization of Ukraine at Ukrainian mini-libraries, charitable organizations, and art centers in various countries of the world was the answer to increased attention abroad. Books become an important tool for building the process of public communication with institutions and citizens of other countries, they allow to convey Ukrainian ideas, messages and ideals.

Because of their remoteness from Ukraine, for many war refugees, a book in their native language became a means to stay in contact with their homeland. Millions Ukrainian war refugees being outside their own country, significantly actualized the "Ukrainian bookshelf" project, initiated by the first lady of Ukraine O. Zelenska, thanks to which, as of November 2023, minilibraries have been created in 42 countries of the world, with 45,000 books. Considering that almost half of Ukrainian refugees abroad are minors, special attention is paid to the creation of children's literature collections.

The purpose of the article is to analyze the new tasks and functions of Ukrainian book presented abroad for Ukrainian refugees and foreign citizens, to study the role of the book as a tool for cultural diplomacy. Books contribute to the education and children upbringing, help to form and preserve Ukrainian self-awareness and identity, become an instrument for psychological relief and stress overcoming while person

is forced migrant. Ukrainian books perform the function of representing and advocating Ukraine in the world: they tell foreigners about Ukraine, help popularize Ukrainian history, introduce Ukrainian traditions, unmask fakes with anti-Ukrainian content, and spread pro-Ukrainian messages throughout the information space.

Keywords: book, Ukrainian refugees from the war, “Ukrainian bookshelf”, library, Ukraine.